

EL TEMPS

Els neandertals tenien pensament simbòlic. La seva cultura de representació no era pas una imitació de la de l'*Homo sapiens* arribat a Europa.

Del plagi a la creació

La descoberta d'ornaments genuïnament neandertals, datats 50.000 anys enrere, a dos jaciments de Múrcia posa de manifest que abans que els 'sapiens' arribessin a la península Ibèrica, fa 40.000 anys, aquesta humanitat paral·lela presentava un pensament simbòlic complex i recorria a elements de la natura –com ara petxines i pigments– per a expressar-se.

Fa uns dos milions d'anys, els homínids que van colonitzar la sabana van començar a fer servir pigments per protegir la seva pell dels raigs de sol. Molts mil·lennis després, uns 300.000 anys enrere, a l'Àfrica l'*Ho-*

mo ergaster i l'*Homo sapiens* arcaics sembla que ampliaren els usos dels pigments i els dotaren d'una significació social i simbòlica. Avui dia se sap d'una quarantena de jaciments europeus associats a restes neandertals que presenten

dipòsits de colorants, i n'augmenta l'ús en els nivells châtelperroniens, és a dir, en el període en què coincideixen cronològicament ambdues espècies al sud de l'estat francès i la península Ibèrica, entre 40.000 i 28.000 anys enrere. La majoria dels pigments contenen exemples clars de marques de raspament, i més sovint, presenten evidències d'haver estat fregats amb un material suau. Per a molts investigadors, són proves suficients per a sostenir que l'ús dels pigments com a element de comunicació no és un tret específic dels homes anatòmicament moderns.

Amb finalitats decoratives, intimidatòries, rituals o com a senyes d'identitat personal o ètnica, l'ús dels pigments ha estat una constant al llarg de la història del gènere humà. En un grau o un altre, aquest ús esdevé el símbol d'una idea. Però alguns altres estudiosos en qüestionen sistemàticament el valor com a expressions de caràcter simbòlic en el període neandertal, per l'heterogeneïtat i escassetat, si es compara amb l'àmplia distribució durant el paleolític superior.

No imitaven, creaven. De fet, encara hi ha molts adeptes de la tesi que considera la cultura ornamental dels neandertals com una reproducció dels objectes decoratius que observaven en els *sapiens*, sense comprendre'n el significat. És a dir, per a ells són simples plagiadors, inferiors intel·lectualment i mancats de pensament simbòlic. Però aquesta tesi s'esfondra amb una munió d'investigacions que evidencien que el cervell dels neandertals era prou desenvolupat per a donar lloc a un pensament simbòlic complex. En aquest escenari, l'única qüestió que pot quedar oberta és si aquestes capacitats es van traduir realment en formes d'expressió artístiques en la seva vida quotidiana. La balança es decanta clarament pel sí, i la darrera troballa en jaciments neandertals reforça aquesta hipòtesi. Un grup internacional de recerca encapçalat pel paleoantropòleg João Zilhão ha analitzat un conjunt de petxines perforades i pigmentades que devien servir per a fer penjolls, aparegudes als jaciments murcians de la cova dels Avions i la cova Antón. Els materials són datats 50.000 anys enrere, és a dir, 10.000 anys abans de l'arribada dels *sapiens* al continent europeu. Per tant, els objectes van ser creats pels neandertals, sense cap model possible a copiar.

La datació desmunta les tesis dels investigadors que neguen la possessió de pensament simbòlic d'aquesta espècie. Com explica Valentín Villaverde, del grup de recerca de la Universitat de València que ha participat en l'estudi, publicat a la revista americana *PNAS*, "amb aquesta descoberta es tanca una discussió molt rellevant per a la configuració de les característiques cognitives dels neandertals. És una prova que no imitaven el comportament simbòlic dels homes anatòmicament moderns, senzillament perquè no el coneixien, sinó que eren creadors".

Villaverde destaca que ara s'obre un camp d'investigació sobre objectes que desgranin l'ús d'elements simbòlics, com ara les petxines perforades i els collarets. De fet, als jaciments murcians s'hi han trobat restes de pigments compostos per tres colorants que no apareixen junts a la natura i que, per tant, suggereixen que van ser usats com a cosmètics.

Les petxines trobades als jaciments murcians contenen perforacions i pigments de tres colors diferents, una combinació que no es troba a la natura.

Aquest gust per a ornamentar-se és, per als investigadors, una prova clara que la capacitat intel·lectual dels neandertals era molt similar a la dels *sapiens*, si bé és cert que les expressions artístiques que van desenvolupar aquests darrers van ser més complexes en el mateix període cronològic. El coordinador de l'estudi, João Zilhão, sentència que les petxines trobades a Múrcia "són la primera prova conclouent que deu mil·lennis abans que es registrés l'arribada dels éssers humans moderns a Europa procedents de l'Àfrica, el comportament dels neandertals ja era simbòlicament organitzat". Així doncs, aquest estudi esborra incerteses sobre la modernitat del comportament i la cognició dels darrers neandertals –que van viure fins fa uns 28.000 anys–, fet que implica que "deixa d'existir qualsevol raó perquè es continuï qüestionant l'autoria neandertal dels artefactes de la cultura châtelperroniana".

Neandertals creadors. És la cultura tecnològica dels darrers neandertals instal·lats en alguns indrets del centre de França, de Catalunya Nord, del Principat i de la franja cantàbrica entre els 40.000 i els 30.000 anys enrere. Combina les tècniques de manufactura lítica –tradicionals entre els neandertals– amb la tecnologia característica dels primers humans moderns d'Europa, definida per un ús intensiu de l'os i de les pun-

tes. De resultes de l'ús dels ossos, en aquesta indústria els objectes perforats com ara petxines, dents, fòssils marins i perles d'ivori esdevenen abundants.

Com remarquen les conclusions de l'estudi, les petxines perforades i pigmentades que es devien fer servir com a elements d'abillament personal no són simples imitacions, sinó que gaudeixen d'una significació lògica per als neandertals i presenten característiques tècniques i simbòliques resultats d'un desenvolupament autònom de tradicions locals. Sigui com sigui, les indústries de transició –com ara la châtelperroniana– indiquen que els neandertals evolucionaven tecnològicament després de molts mil·lennis d'un relatiu estancament de la seva indústria tradicional.

A poc a poc, la imatge degradada que arrossegava aquesta humanitat paral·lela se situa en el veritable lloc que li pertoca, el d'una espècie tan humana com la nostra, si bé amb algunes diferències que ningú no està en condicions de qualificar de pitjors. El diari *The Guardian* ha publicat un editorial demanant perdó per l'ús despectiu del terme *neandertal* com a sinònim de primitiu o subdesenvolupat. Unes petxines poden canviar una interpretació, sovint malintencionada, de la història de la humanitat. Benvinguda recerca.

Gemma Aguilera